

ՄԻՋՆԱԴԱՐՑԱՆ ՏԱՂԱՍԱՑՆԵՐ

(ՆԵՐՍԵՍ ՎԱՐԴ. ՄՈԿԱՑԻ)

Ներսես վրդ. Մոկացի, ըստ Ա. Իսախանյանի պատմության, ծնած է Ասկնջաղի գյուղը: Ամբաստանության ժամանակ աշակերտած է Բարսեղ վրդ. դավադրի, ուսանելով արտաքին գիտություններ: Իր աշխատասիրության արժանի հառաջացած է, որ գերազանցել է իր ընկերներն ու վարդապետը: Նախընտրելով անապատական կյանքը մեկնած է նոր հաստատված Մեծ Անապատը և այնտեղ դասաւորութիւն ըրած: Իր ամենեւնի հաջողակ և անվանի աշակերտը եղած է Մելիքսեթ Վժանեցի, որ հետևելով իր ուսուցչին միասին եկած է Վասպուրական: Ներսես վարդապետ Վանա ծովուն մեջ հիմնած է Լիմ Անապատը 1622, ուր և վախճանված է հինգ տարի հետո 1627 թ.:

Ներսես վրդ. կոչված է Բեղլու, որովհետև մեծ պէի ունեցած է: Իր տոհմանունը եղած է Մանուկյանց ըստ մեր ձեռագրատան թ. 976 գրչագրին պարունակած մեկ վերնագրին:

Ներսես վրդ. Մոկացի մին է իր ժամանակի վանական վերածնութեան կարևոր գործիչներէն: Իր ուսուցչական գործունեության կից ունեցած է նաև գրական աշխատանք, մասնավորապես տաղաչափական և բանաստեղծական գրվածքներ արտադրելով:

Իբրև ծանոթ է մեղի տալիս կամ անտիպ տասնյակ մը տաղեր զանազան նյութերու վրա, ինչպես կրօնական, պատմական, քնարերգական և այլն: Այդ տաղերն են հետևյալները սկսվածներու ալբուրներու կողմէն:

1. Այսօր ցնծայ տեառն.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 135:

2. Անեղն Աստուած անճառական.— Ա.Ն. Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1455:

3. Անսկիզբն Անճառ Աստուած արարող կեցո ամենայն.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1455, Թ. 970:— Այս տաղին խորագիրն է Սյուրմեան Յուշակ, Թ. 63. 40-ի համաձայն է... Ի Ներսէս վարդապետէ Բաղիշեցւոյ:

4. Աստուած անհաս անկոր անպար.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1455:

5. Գերազրաչ Աստուած գոլով.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1249:

6. Երկինքն ու գետինքն եղբայրք.— Տպ. Բաղմ. 1847, էջ 331 Բ. Փափագեան. Պատմ. Հայոց Գրականութեան. էջ 140:

7. Ղարխալն յորժամ արար խորհուրդ զնալու.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1455, Թ. 744, Թ. 976:

8. Մանուկ մտավարժ էր.— Չեռ. Ս. Յ. Թ. 1895:

9. Նըշխար փայտին որ շնորհեցաւ.— Բաղմ. 1862 էջ 232. Յուշիկք, Ա. 277, քիչ մը ավելի ընդարձակ Հայտ. Բ. էջ 51:

10. Օրհնեալ Տէր Յիսուս փրկիչ.— Տպ. Հայտ. էջ 618—623: «Ներբողեան Գովեստի Զորեցունց Արանցն, որք եղեն Սկիզբն Անապատի Կարգել»:—Ավելի լավ օրինակ մը ունինք մեր Թ. 1895 գրչագրին մէջ:

Ինչպես կը տեսնվի այս ցանկէն Մոկացի Ներսես վարդապետի տաղերն երեք

միայն տպագրված են մինչև հիմա: Կարծեմ որ իր տաղերուն մեկ ամբողջական հավաքածուն լույս ընծայվեր, սակայն ներկայիս նպատատովոր պայմաններ կը պահպին մեղի աշղպիտի փափաքի մը դո՛ հացում տալու համար: Ուստի առայժմ կրավականանանք հրատարակութեան տալով իր անտիպ տաղերն երկուքը:

1. Տաղ վասն զարիպի կենաց և մահուն ի ներսէս վարդապետէ:

Ղարիպն յորժամ արար խորհուրդ գընալու տրտմեցաւ զառնագոյն վասն ելանելոյ տանէն ելաւ լալով հառաչմամբ ողբոյ բաժանեցաւ եղբարց և իր սիրելոց:

Ասաց բարով կացէք ծընողք հայր և
մայր
և պատուական եղբայրք անցաւ

անլըթար
իմ ցանկալի որդիք մեծ և փոքր ի շար
սիրելիք բարեկամք ամենքդ հաւասար:

Ելեալ գընաց հասաւ յերկիր հեռատան
ոչ ճանաչէր նա դոք ոչ կայր ազգական
չքէր արխուր զխօք ի գրունս և ի տան
խնդրէր և ոչ գտանէր տեղի հանգստեան:

Յերեկն ի քուն տանջէր մարմնով
փշտագին
զիչերն երբ հասանէր չունէր անկողին
հրեշտակն էր պահապան օտար զարիպին
չնորհք Հոգոյն Սրբոյ հովանի նորին:

Զինչ որ յօտար երկիր բարի տեսանէ
և թե պատիւ առնես գիտէ թէ երազ է
և թե և ուտել և լմպել լեղի և դառն է
սրախըն միշտ ողբայ և յոգոց հանէ:

Եթէ լինի զարիպն ի մեջ հանդիսի
կամ թէ ի հարսանիս և ի մեծ հարկի
յամէն մարդ յընկերէն իւր յոյժ մեծարի
զարիպն ի յումեքէ ոչ մխիթարի:

Եւ թէ սոքա ամէնն որ մարդկան լաւ է
զարիպըն զամենայն վատթար համարէ
ապայ աջն որ ամէն մարդոց զըժար է
որքան խիստ աւելի զարիպըն տանջէ:

Ղարիպն նախատի ի չատ մարդկանէ
զատեալ քան ըզթռչուն յօտար երամէ
այլ և քաղցն և ծարաւն զմարմինըն
մաշէ
չունի յարկ և հանգիստ եղուկ և վայ է:

Ղարիպն ըզհայրենեան յորժամ միտ ածէ
ըզսէր ազգականացն և զգութն յիչէ
այլ և զբարեկամացն աղեկըն պատմէ
աղիքըն զալարի և աչքն արտասուէ:

Այլ և յորժամ զարիպն որ հիւանդ լինի
չունի դեղ և մահիճ որ նա հեշտ պառկէ
այլ և ոչ անկողին և կամ բարձ գլխի
անկանելով յերկիր երեսն ի հողի:

Այլ և քան զամենայն խիստ դառն և լեղի
յորժամ որ զարիպին մահըն հասանի
խնդրէ և ոչ զըտանէ եղբայր կամ որդի
զառնայ յուսայ ի տէր Աստուածն ամէնի:

Ղարիպ թեպէտ այսչափ քո կեանքն
դառն է
բայց դու խիստ մի՛ հոգար Աստուած
գըթած է
նա վասըն քո հոգոյ յոյժ ողորմած է
ի կեանս այլ և ի մահ գբեզ
նախախնամէ:

Յուսա թէ մեղաւոր եմ ի մեղաց քաւէ
և թէ արդար և սուրբ փառօք զարդարէ
բարով ի հայրենիքը հասուցանէ
որպէս մեծըն Յակոբ զոր Մովսէս պատմէ:

Ի թուականիս մերոյ սեռիս հայկազեան
Ռ Կ և Ե ամին ի լրման
տաղըս շարադրեցաւ քան ողբերգական
կենացըն զարիպին և վասըն մահուն:

Երգողք տաղիս այսմիկ եղբայրք յուսով ի ձէնց հայցեմ վասըն զիս յիշման
պատուական զներսէս անուն նրաատ ողիս անարժան:
այլ և պատուածասէր լըսողք միարան Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1455 և Թ. 714

ՈՂԲ ԶՂԶԱԿԱՆ ԽՕՍԲ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՏԱՂԱԶԱՓԵԱԼ Ի ՆՈՒԱՍՏ ՈԳՈՅ ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անսկիզբն անճառ Աստուած արարող էփցս ամենայն
արարեր զմարդն ի հողոյ և ետուր հողի բանական:
Աստուած նորոգող մարդկան ի մեղացըն մեր նախնական
արբեցէր ըզմեզ ի մեղաց և լըցէր շնորհօք զանազան:
Քանզի չարըն անդնդական որ արար վնաս բազմազան
մարտեաւ ընդ յիմար հոգոյս և արար զիս մեղաց կոխան:
Իմ մեղք զիս խելաց թափեաց և զրկեաց զհոգիս բանական
լըցաւ յիս զըրոցըն բան մեղքն հանէ զիմաստըս մարդկան:
Իմ մեղք զիս շնորհաց զրկեաց և արար թափուր և ունայն
կորուսի զմեծութիւն զհոգեւոր զանձն անապական:
Զքանքանարն որ ի քէն առի ի շնորհաց հոգւոյդ տիրական
ոչ չահեցուցի ըզնայ կորուսի ընդ վայր զամենայն:
Մաքուր և պայծառ եղէ երբ առի շնորհըս յաւազան
այժմ աղտեղութեամբ լըցաւ եղկելի եղէ անպիտան:
Ես մարդ ի պատուի էի և լցեալ վասօք հրաշական
մեղօք հէնց թափուր եղէ զերդ յիմար անասուն անբան:
Պայծառ ի վառ աստղ էի, լի լուսով էի ի ծագման
մեղօք իմ նուազեցայ չիջաւ լոյս հոգոյս բանական:
Ես ծառ պտղաբեր լի զոր անկեաց աջդ անեղական
յանկարծ չորացաւ մեղօք կու այրէ հուրն անչիջական:
Ես ծաղիկ պայծառ լի ուռղեալ ցօղովդ վերնական
յետոյ խորշակաւ հարաւ և եղէ յոյժ ոտից կոխան:
Անուշ հոտով լի էի որպէս խունկ և իւղ օծութեան
մեղօք վերացաւ յինէն և եղէ դատարկ և ունայն:
Լուսափայլ ոսկի էի և պատկեր սուրբ արքայական
թաղեցայ ի յաղք մեղաց ժանդեցայ և եղէ խոտան:
Իմ մեղքըն հողմոց նըման զիս վարեաց յոյժ մոլորական
տարաւ քարէ քար երես որպէս խոխ ի յաւուրս աշնան:
Իմ մեղքըն թանձր ամպոց նըման չար կարկուտ երեր ինձ ասլամեա
և հար և տանջեաց զհոգիս և արար զամէն խոց և դան:
Իմ մեղքըն ծովու նըման ծաւայէր խիստ արձակ և յայն
Քարէէր զիս ի մէջ առէր, միշտ շարժի պահէ յերկման,
Իմ մեղքըն հրո նըման բարկացէր բոցով բորբոքամբ
և եկեալ պատեալ է զիս կու այրէ սաստիկ տոչորմամբ:
Իմ մեղքըն ինձ որդունք ծնան առաւել չար քան ըզդազան
անքուն անմահ են նոքա, միշտ տանջեն անվրճարական:
Իմ մեղքն ինձ խաւար էամ, զիս պատեաց մութ ըստուերական

Կրկեաց ի յանեղ լուսոյն, վայ հոգոյս ի յահեղ ատեան:
 Եղուկ ինձ հազար բերան, եմ լցեալ մեղօք ամենայն
 վախեմ սեւերես լինիմ, յորժամ դաս տէր ի դատաստան:
 Յայնժամ նախատինք կրբեմ առաջի մեծի բաղձության
 ծառայ չար և վատ զրեմ, երթ տանջիր անյեղր յախտեան:
 Իմ տէր քեզ մեղայ դոչեմ հառաչեմ սրբախ. զըղջական
 յաչացս արտասուք թափեմ, լալով դամ քեզ յանդիման:
 Ի քէն թողութիւն խնդրեմ ողորմած Աստուած յախտեան
 ալ յումեքէ ճար շունիմ, բայց ի քեզ յուսամ անխափան:
 Փրկեալ զիս նախատանաց անիծից դատապարտութեան
 Եւ ի դժոխոց չարեաց, տանջանացն յախտենական:
 Ի խաւարային բանտէն լալ աչաց, կրճել ատամանց
 յանշիջանելի հրոցն թունաւոր և անքուն սրղան,
 յանլուծանելի կապէն, ծրծրմբոց դաքչահոտութեան,
 և ալ բաղում տանջանաց, բարեխօս քեզ սուրբ ամենայն:
 Մընող Աստուծոյ մերոյ Մարիամ կոյս անապա[կա]ն
 ընդ նրմին կցորդելով կարապետըն քո բանին ձայն,
 զլուխըն մարտիրոսաց Մանփաննոս մեծ նախապկայն,
 լուսատուն աղգիս Հայոց սուրբ Գրիգոր պետըն Պարթեւեան,
 Ի ուք առաքելոց սրբոց, մարդարէքն համանդամայն,
 Հայրապետք հանուրց աղգաց, վարդապետք սուրբ աստուածաբան,
 Մարտիրոսք բաղձաչարչարք, ճղնաւոր սուրբ հայրք ամենայն,
 Մաքուր և անբիծ կուսանք, ալ և դասք սրբոց վերնական:
 Փառք քեզ մարդասէր Աստուած թաղաւոր անեղ անխափան
 համալոյ երրորդութեանդ միշտ երկրպագեմք յախտեան:
 Ոգեալ բանս ողբերգական ի թգւին սեպիս հայկազեան
 Ռ. Կ. Է. ամին, ժամանակս դառն և նեղութեան:
 Ողբալով ի ձէնջ հայեմք հողերս եղբարք ամենայն
 յիշեցէք ի տէր Քրիստոս զմեղուցեալ Ներսէս անարժան:

Նորայր վարդապետ Մովսէս

Երուսաղեմ